

HÖGSTA DOMSTOLENS

BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 11 maj 2004

T 1388-02

KLAGANDE

Trygg-Hansa Försäkringsaktiebolag, 516401-7799, 106 26 STOCKHOLM

Ombud: försäkringsjuristen CH

MOTPART

IE

Ombud: chefsjuristen ET

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätt, avd. 11, beslut den 30 november 2001 och dom den 5 mars 2002 i mål T 8907-00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att Trygg-Hansa Försäkringsaktiebolag i hovrätten bort få åberopa att IE hade ett försäkringsskydd avseende ansvars-

försäkring. Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet i övrigt, undanröjer hovrättens dom och visar målet åter till hovrätten för fortsatt handläggning.

Det ankommer på hovrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om rättegångskostnaderna i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Trygg-Hansa Försäkringsaktiebolag (Trygg-Hansa) har yrkat i första hand att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom i huvudsaken bifaller bolagets skadeståndsyrkanden i tingsrätten och förpliktar IE att utge ojämkat skadestånd till bolaget för de bränder som anlagts på fastigheter försäkrade av bolaget.

I andra hand har Trygg-Hansa yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut den 30 november 2001, tillåter bolaget att som ny omständighet åberopa förhandenvaron av den ansvarsförsäkring hos Folksam ur vilken full ersättning kan betalas för det skadestånd som IE kan förpliktas utge samt att målet återförvisas till hovrätten.

Trygg-Hansa har därtill yrkat befrielse från skyldigheten att utge ersättning för motpartens rättegångskostnader i hovrätten samt förpliktande för motparten att utge ersättning för bolagets rättegångskostnader i hovrätten med där yrkat belopp.

IE har bestritt ändringsyrkandena.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande frågan om Trygg-Hansa bort få i hovrätten åberopa att IE hade ett försäkringsskydd avseende ansvarsförsäkring. Frågan om meddelande av prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

SKÄL

Genom tingsrättens dom dömdes IE för mordbrand i 19 fall. I målet prövades också omfattande skadeståndsanspråk från bl.a. Trygg-Hansa. Talan utfördes även i denna del av allmän åklagare. Mot skadeståndanspråken invände IE bl.a. att dessa skulle jämkas till noll med tillämpning av 2 kap. 3 § första meningen (numera 2 kap. 5 §) skadeståndslagen, enligt vilken bestämmelse den som vållat skada under påverkan av en allvarlig psykisk störning skall ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans sinnestillstånd, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. Vid den skälighetsbedömning som tingsrätten gjorde fann rätten beträffande bl.a. Trygg-Hansas anspråk att det inte fanns något som talade mot en avsevärd jämkning. Trygg-Hansa överklagade tingsrättens dom och anförde att det efter tingsrättens dom framkommit att IE omfattades av en ansvarsförsäkring och att någon jämkning därför inte borde ske. IE bestred ändring och gjorde med stöd av 50 kap. 25 § tredje stycket rättegångsbalken gällande att Trygg-Hansa inte borde tillåtas att åberopa den först i hovrätten framförda nya omständigheten. Hovrätten fann i ett särskilt beslut att Trygg-Hansa inte haft giltig ur-

säkt för att inte åberopa IEs försäkringsskydd vid tingsrätten och tillät därför inte att detta åberopades i hovrätten.

Talan i dispositiva tvistemål skall enligt 13 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken väckas genom stämning om inte annat är stadgat. Bestämmelser om handläggningen av sådana mål i underrätt finns i bl.a. 42 kap. Enligt 42 kap. 6 § skall förberedelse äga rum i målet om stämning utfärdas. Förberedelsen skall syfta till att klarlägga bl.a. parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som parterna åberopar till grund för sin talan, i vad mån parterna är oense om åberopade sakförhållanden, vilka bevis som skall förebringas och vad som skall styrkas med varje bevis samt om ytterligare utredning eller andra åtgärder behövs före målets avgörande. I 50 kap. finns bestämmelser om överklagande av domar i tvistemål. Enligt 50 kap. 25 § tredje stycket får en part i ett dispositiv tvistemål i hovrätten till stöd för sin talan åberopa en omständighet eller ett bevis som inte lagts fram tidigare endast om han gör sannolikt att han inte kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid tingsrätten eller om han annars haft giltig ursäkt att inte göra det. Den sistnämnda bestämmelsen, som fick sin nuvarande utformning genom lagstiftning år 1989, har motiverats med vikten av att rättegångens tyngdpunkt skall vara i tingsrätten och att därför allt relevant processmaterial bör förebringas redan där (se prop. 1988/89:95 s. 40).

Av 22 kap. 1 § framgår att talan om enskilt anspråk i anledning av brott mot den misstänkte eller annan får föras i samband med åtal för brottet. Om anspråket grundas på ett brott som hör under allmänt åtal är åklagaren enligt 2 § första stycket, som fick sin nuvarande utformning genom lagstiftning år 1988, skyldig att på målsägandens begäran i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och hans anspråk inte är uppenbart obefogat. Av tredje stycket framgår att detta gäller även i förhållande till annan, exempelvis ett försäkringsbolag, som övertagit anspråket.

Samtidigt som 2 § ändrades på så sätt att åklagarens skyldighet att utföra talan vidgades, ändrades också 5 § på så sätt att domstolens utrymme för att avskilja ett anspråk för handläggning i den för tvistemål stadgade ordningen begränsades. Ändringarna motiverades av bl.a. processekonomiska skäl. I de fall som åklagaren för talan om ett enskilt anspråk sker handläggningen i den för brottmål stadgade ordningen, vilket bl.a. innebär att någon särskild muntlig förberedelse normalt inte blir aktuell (jfr 45 kap. 13 §). Även om bestämmelsen i 22 kap. 2 § endast avser anspråk som grundas på det åtalade brottet anses åklagaren inte förhindrad att åberopa också andra omständigheter än dem som omfattas av gärningsbeskrivningen (NJA 1994 s. 306).

Bestämmelsen i 50 kap. 25 § tredje stycket om begränsningen i rätten att i dispositiva tvistemål åberopa nya omständigheter och bevis i hovrätten får anses vara tillämplig även i de fall då en målsägande eller någon som trätt i dennes ställe överklagar ett avgörande angående ett enskilt anspråk beträffande vilket åklagaren utfört talan i tingsrätten i den för brottmål stadgade ordningen. Frågan om giltig ursäkt föreligger i visst fall måste emellertid, som framgår av NJA 1995 s. 41, ses bl.a. i samband med hur den materiella processledningen har utövats i tingsrätten. Bedömningen av rätten att åberopa en omständighet eller ett bevis som inte lagts fram tidigare får göras mot en annan bakgrund i de mål där åklagaren utfört talan i tingsrätten än i sådana tvistemål på vilka bestämmelsen i 50 kap. 25 § tredje stycket primärt tar sikte. Detta får anses gälla även i sådana fall då den som åklagaren företrätt, som ett försäkringsbolag, i och för sig skulle ha resurser och kompetens att föra talan på egen hand.

Vad som nu sagts utesluter inte att bedömningen av om det förelegat giltig ursäkt för att inte ha åberopat en omständighet i tingsrätten bör ske med beaktande av partens förutsättningar att bedöma hur processen skall föras. Även om Trygg-

Hansas anspråk i tingsrätten utfördes av åklagaren hade Trygg-Hansa att själv kontrollera att för bedömningen relevant material förts in i processen. Av bolagets talan framgår att detta vid tiden för huvudförhandlingen i tingsrätten var medvetet om IEs psykiska ohälsa och det på grundval av denna framställda yrkandet om jämkning av skadeståndet. Det får under sådana förutsättningar anses ha ankommit på bolaget att genomföra rimliga efterforskningar för att utröna om IE omfattades av någon sådan ansvarsförsäkring som kunde vara av betydelse för bedömningen av skadestandsfrågan.

Av handlingarna i målet framgår att Trygg-Hansa före huvudförhandlingen kontaktade ett antal försäkringsbolag för att kontrollera om IE hade någon egen hemförsäkring i något svenskt försäkringsbolag eller om hans personnummer antecknats som medförsäkrad person i någon annans hemförsäkring. Vidare skall beaktas att det var IE som gjorde gällande att 2 kap. 3 § skadeståndslagen skulle tillämpas och som därmed aktualiserade frågan huruvida han omfattades av en ansvarsförsäkring. Typiskt sett var det också han som bäst kunde känna till svaret på frågan. Till detta kommer att frågan ställdes till IE vid huvudförhandlingen och att dennes svar bekräftade resultatet av de efterforskningar som Trygg-Hansa hade gjort. Mot denna bakgrund får det anses att Trygg-Hansa haft giltig ursäkt för att först i hovrätten göra gällande att IE omfattades av en ansvarsförsäkring.

Hovrättens avvisningsbeslut skall därför undanröjas och prövningstillstånd meddelas i målet i övrigt. Eftersom beslutet och målet i övrigt rör samma sak skall hovrättens dom undanröjas och målet återförvisas till hovrätten för behandling där.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Victor (referent), Blomstrand, Lundius, Lindeblad och Wersäll

Föredragande revisionssekreterare: Dieden